

Hindistan'da Kurulan Haydarabad Nizamlığı'nın Osmanlı Devleti'ne Verdiği Destek

The Nizams of Hyderabad in India and the Support They Provided the Ottoman Empire

Cemil Kutlutürk*

ÖZ

Hindistan'ın Dekken bölgesinde kurulmuş olan Haydarabad Nizamlığı (1724-1948), yirminci yüzyılın ortalarına kadar bağımsızlığını sürdürmüş bir İslam Devleti'dir. Dini, tarihi ve kültürel bağlar, Haydarabad Nizamlığı'nın Osmanlı Devleti'yle sıcak ilişkiler kurmasını sağlamıştır. Gerek devleti yönetenler gerekse bölgedeki Müslümanlar, çetin bir süreçten geçen Osmanlı'ya ve Türk halkına destek olmuşlardır. Osmanlı askerleri için bağış toplanması, Hicaz Demiryolu Projesi için yardım kampanyaları düzenlenmesi, son halife Abdülmecid Efendi'ye maddi destek sağlanması, Lozan Antlaşması'nın hemen ardından 2 Ağustos 1923 tarihinde bir ferman yayımlanarak Türkiye'nin mili mücadele sonucu elde ettiği zafer nedeniyle Haydarabad genelinde bir günlük resmi tatil ilan edilmesi, bu durumu yansıtmaktadır. Türkçe literatürde Hint-Osmanlı ilişkilerine dair kıymetli çalışmalar bulunmakla birlikte tespit edebildiğimiz kadarıyla meseleyi Haydarabad Nizamlığı bağlamında müstakil olarak ele alan bir araştırma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu makalede saha araştırması sonucu elde edilen belge ve dokümanlardan da yararlanılarak Haydarabad Nizamlığı'nın ve bölgede yaşayan Müslüman halkın Osmanlı Devleti'ne verdiği maddi ve manevi destek inceleme konusu yapılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Hint-Osmanlı ilişkileri, Haydarabad Nizamlığı, Hilafet, Hindistan Müslümanları, Abdülmecid Efendi, Hilal-i Ahmer Cemiyeti

ABSTRACT

The Nizams of Hyderabad (1724-1948) were established in the Deccan region of India as an Islamic State that had maintained its independence until the middle of the 20th century. Religious, historical, and cultural ties enabled the Nizams of Hyderabad to establish warm relations with the Ottoman Empire. For instance, aid campaigns were organized in order to fulfill the basic needs of Ottoman soldiers, financial support was provided for the completion of the Hejaz Railway Project, and support was given to the last caliph Abdülmecid II, who was having financial difficulties while abroad. Moreover, an edict was issued on August 2, 1923 right after the Treaty of Lausanne, and a one-day public holiday was declared in Hyderabad due to the victory of Turkey as a result of its war of independence. Although valuable studies are found on Indo-Ottoman relations in the Turkish literature, as far as can be determined, no study is found to have dealt with this issue in the context of the Nizams of Hyderabad and the Hyderabad region. Therefore, this study examines the

*Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Bölümü, Ankara, Türkiye

ORCID: C.K. 0000-0003-1946-8685

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Cemil Kutlutürk,
Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Bölümü, Ankara, Türkiye
E-posta/E-mail: ckutluturk@ankara.edu.tr

Başvuru/Submitted: 05.07.2022

Kabul/Accepted: 24.09.2022

Atıf/Citation:

Kutlutürk, Cemil. "Hindistan'da Kurulan Haydarabad Nizamlığı'nın Osmanlı Devleti'ne Verdiği Destek." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 78 (2022): 73-99.
<https://doi.org/10.26650/iutd.1140788>

material and non-physical support given by the Nizams of Hyderabad and the Muslim people of the Hyderabad region to the Ottoman Empire by making use of the documents obtained as a result of the field research.

Keywords: India-Ottoman relations, Nizams of Hyderabad, Caliphate, Indian Muslimism, Abdulmejid Efendi, Red Crescent Association

Extended Abstract

Remarkable historical events such as the conquest of Istanbul and the transfer of the caliphate to the Ottomans enabled the political and diplomatic relations between the Ottoman Empire and Indian dynasties to increase. One of the prominent political actors in this process was undoubtedly the Nizams of Hyderabad. They maintained their existence as an independent Islamic state in the region until 1948, when India gained its independence from the British. Due to this feature, a more systematic and long-term contact had been established between the Nizams of Hyderabad and the Ottoman Empire.

Mutual interactions occurred between the two regions in the fields of politics, culture, art, and education. For example, Fazluddin Khan Bahadur was the prime minister of the sixth Nizam and in 1898 asked the Ottoman administration to send samples of manuscripts and printed books found in Istanbul libraries. Some books on tafsir, hadith and history were copied by competent people for this purpose.

The intense contact between the two regions was experienced during the Ottomans' struggles against foreign forces. The people of Hyderabad prayed for the victory of the Turkish army and made calls for help. Common religious and cultural values and the respect shown to the institution of the caliphate had an undeniable impact on the emergence of such an attitude. The funds collected through the efforts of many influential figures, including leaders such as Salar Junk and Muhammed Badi, who served at the highest level of the Hyderabad Nizam, were sent to the Ottoman Empire to be delivered to the wounded Turkish soldiers and the orphaned children of the soldiers.

Regular telegrams were received from the war zone regarding Ottoman soldiers' conditions through the special organizations established in Hyderabad, thereby informing the public. Through such efforts carried out under the leadership of the Nizams of Hyderabad, an awareness is understood to have been created in the eyes of the people of the region toward the Ottomans. This is why the Nizam of Hyderabad provided financial support to Al-Akhtar, a newspaper published by the Ottoman Empire, so that it could continue its publishing life.

The Hejaz Railway project was one of the significant events that strengthened the relations between Hyderabad and the Ottoman Empire. Some of the Indian Muslim intellectuals came together and established a society called Anjuman Khuddam-i-Kaaba [Society of the

Servants of Kaaba] to support the project. The fact that a person such as Molla Abdulqayyum with important administrative duties in education and transportation in the Hyderabad State had assumed the position of honorary secretariat of the Hejaz Railway project in South India concretely reflects this support. Meanwhile, the capital of Istanbul showed sensitivity toward this noble behavior and decided to give the Hamidiya Hejaz Railway Medal to the people from Hyderabad who'd sent aid.

The Ottoman Empire's involvement in the Balkan Wars and then World War I was closely followed in the Hyderabad region. Muslim leaders living in Hyderabad and the surrounding regions forwarded messages of support to the Ottoman Empire. One article written in Arabic in 1913 is a concrete piece of data reflecting this situation. This article stated that Muslims should give their full support to the Ottomans and also mentioned that the Ottoman Empire should make a military expedition to take back the pieces of land that had been lost, especially the Balkans. Warnings were also given to some of the Muslim people who were trying to leave the Ottoman Empire with their feelings of nationalism. The article emphasized that Turks should be vigilant against the insidious ambitions of foreign powers.

The Hyderabad Red Crescent Society performed an important function in the process of conveying information on the health status of the Ottoman Empire to the people of the Hyderabad region. The society also undertook the task of conveying the financial aid collected from Indian volunteers to the Ottoman Empire. The people of Hyderabad demanded that this aid should be spent to fulfill the basic needs of the relatives of martyrs and veterans, orphaned children, and the Turkish soldiers fighting at the front. The society transferred the donations to the London branch of the National Bank of India to be delivered to the Grand Viziership. The documents found in the Ottoman Archives testify that whether these donations had reached the relevant authority and whether it had been spent right away were closely followed.

The defeat of the Ottoman Empire in World War I and the occupation of Istanbul by the Allied Forces on March 16, 1920 were met with sadness in the Hyderabad region as well as in the rest of India. Some of the meetings held by the pioneers of the Indian Khilafat Movement were organized in Hyderabad. However, the last Nizam of Hyderabad, Mir Osman Ali Khan, is understood from the historical records to have cautiously approached the activities of such organizations, which had a religious-political appearance, and to have evaluated these kinds of activities from multiple perspectives.

Mir Osman Ali Khan closely followed Turkey's successful and selfless struggle against the occupying states. He issued an edict in 1923 regarding financial aid to the needy people in Turkey. He appointed the editor of Sahifa, Muhammed Akbar Ali, to organize drives for this support. The available documents show Mir Osman Ali Khan to have issued an edict on August 2, 1923 right after the Treaty of Lausanne, an edict that established a one-day official

holiday in Hyderabad due to the victory of Turkey as a result of the war of independence. Moreover, in order to celebrate this victory of the Turks, he gave orders to distribute various awards to his people and to illuminate the prominent mosques of the city with oil lamps. Another concrete indication of the close interest the Nizam of Hyderabad had with the Ottoman Empire and the Turkish people is the financial support it provided to the last Caliph Abdulmejid II who'd been forced to go abroad after the abolition of the caliphate in 1924.

Mir Osman Ali Khan expressed his decision with these words: "Sultan Abdulmejid's financial situation is not very good these days, and since he currently resides in Europe, his expenses there are quite high. I consider it a religious duty to help him as much as I can, in accordance with the religious principle of one Muslim is the sibling to another Muslim." In response to Mir Osman Ali Khan's positive attitude, Abdulmejid II wrote a letter saying, "Your noble decision has reached me through Nawaz Junk Bahadur. I express my heartfelt gratitude and appreciation to you for supporting Muslims." All these data demonstrate that the Nizam had deep sympathy for the Turkish people and the diplomatic and cultural relations between the two regions with their strong historical background that has continued up to recent times.

Giriş

İstanbul'un fethedilmesi ve halifelik makamının Osmanlı Hanedanı'na intikali tüm dünyada olduğu gibi Hint kıtasında da dikkat uyandırmıştır. Bu önemli hadiseler, iki bölge arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin ivme kazanmasına imkân sunmuştur. Osmanlı Devleti ile yakın temas kuran Hint sultanlıklarından biri, Dekken bölgesinde hâkimiyet kuran Behmeni Sultanlığı olmuştur. Muhammed Şah Behmeni (ö. 1482), Fatih Sultan Mehmet'e bir elçi göndererek üstün başarısından dolayı kendisini tebrik etmiş ve dostane temaslar kurma talebinde bulunmuştur. Bu duruma kayıtsız kalamayan Fatih Sultan Mehmet, kısa süre sonra Behmeni hükümdarına bir elçi göndermiştir. İki taraf arasındaki resmi yazışmalar ve karşılıklı hediyeleşmeler Behmeni Sultanlığı'nın çöküşüne kadar devam etmiştir¹. Osmanlı ile diplomatik ilişkiler geliştiren Hint sultanlıklarından biri de Gucerat bölgesinde varlık gösteren Muzaffer Hanedanlığı'dır. Sultan Muzaffer Şah, Hint Okyanusu'ndaki Portekiz tehdidine karşı Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. Yavuz Sultan Selim ve daha sonra tahta çıkan Kanuni Sultan Süleyman, bu tür taleplere olumlu yönde cevap vermiş ve karşı tarafa ihtiyaç duyulması halinde devreye gireceklerini beyan eden mektuplar göndermişlerdir².

On altıncı asrın başından itibaren Hint kıtasında etkili olmaya başlayan Babürlüler, Osmanlı Devleti ile ilişkiler geliştiren bir diğer siyasi aktör olmuştur. İki kesim arasında belirli aralıklarla devam eden karşılıklı temas, Şah Cihan'ın tahta çıkmasıyla süreklilik kazanmış ve onun döneminde Osmanlı Devleti ile düzenli diplomatik ilişkiler tesis edilmiştir. Bu irtibat askeri veya diplomatik boyutla sınırlı kalmamış; ticari, kültürel ve iktisadi sahada da devam etmiştir. Her iki tarafın üst düzey yöneticileri karşılıklı hediyeleşmelerde buldukları gibi ihtiyaç hâsıl olduğunda birbirlerine çeşitli yönlerden destek de olmuşlardır. On dokuzuncu yüzyılın başından itibaren Babürlü Devleti'nin İngilizlere karşı güç kaybetmeye başlaması, Osmanlı'yla olan ilişkilerinin zayıflamasına yol açmıştır. Durum böyle de olsa Osmanlı Devleti ile Hint kıtası arasında dini, ticari ve kültürel alanda kurulan temaslar farklı kanallarla vasıtasıyla sürdürülmüştür. Bu süreçte önemli rol oynayan siyasi aktörlerden biri şüphesiz Haydarabad Nizamlığı olmuştur. Zira Haydarabad Nizamlığı, Hindistan'ın İngilizlere karşı bağımsızlığını kazandığı 1948 yılına kadar bölgede bağımsız bir İslam devleti olarak varlığını korumuştur. Bu özelliğinden dolayı Haydarabat Nizamlığı ile Osmanlı Devleti arasında kurumsal düzeyde daha sistematik ve uzun soluklu temas sağlanmıştır. Haydarabad Nizamlığı'nın sözü edilen siyasi ve idari yapısının yanı sıra gerek devleti yönetenlerin Türk soyundan gelmeleri gerekse bölge halkının dini hassasiyetleri, Osmanlı Devleti'yle yakın bir ilişki kurulmasında etkili olmuştur.

1 Bernard Lewis, "The Mughals and the Ottomans", *Pakistan Quarterly*, VIII/2 (1958), 4.

2 Azmi Özcan, *Pan-İslamizm: Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, İsam Yayınları, İstanbul 1997, s. 15; İqtidar H. Siddiqi, "Hindistan Müslüman Sultanlıkları ile Osmanlılar Arasında Kültürel İlişkiler", çev. A. Özcan, *XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*; Ensar Neşriyat, İstanbul 1997, s. 117-118.

Ülkemizde Osmanlı ile Hint toplumu arasındaki münasebetlere dair önemli akademik çalışmalar yapılmakla birlikte tespit edebildiğimiz kadarıyla Haydarabad Nizamlığı veya Haydarabad bölgesi bağlamında meseleyi müstakil olarak ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Oysaki mevcut veriler Haydarabad halkının, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren siyasi, askeri ve iktisadi açıdan çalkantılı bir süreç geçiren Osmanlı Devleti'nin yanında durduğunu göstermektedir. Haydarabad Nizamlığı'nın ise gerek kurumsal düzeyde aldığı kararlarla gerekse toplumsal sahada gerçekleştirdiği faaliyetlerle Osmanlıya önemli ölçüde destek sunduğunu teyit etmektedir. Çalışmamızda hem bu alandaki boşluğu belli ölçüde doldurabilmek hem de yapılacak yeni çalışmalara katkı sunabilmek amacıyla mevcut belge ve dokümanlar ışığında Haydarabad Nizamlığı'nın ve bölge halkının on dokuzuncu yüzyılın sonu ile yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'ne verdiği maddi ve manevi destek inceleme konusu yapılmıştır.

I. Haydarabad Nizamlığı'nın Kuruluş Süreci

Hint kıtasında Haydarabad ismini taşıyan iki farklı coğrafi bölge bulunur. Bunlardan biri Pakistan, diğeri ise Hindistan sınırları içinde yer alır. Tarihi kaynaklarda bu farka işaret etmek için kimi zaman Haydarabad (Sind) ve Haydarabad (Dekken) gibi ayırt edici tabirler kullanılır. Fakat Hint kıtasıyla ilgili bazı çalışmalarda dikkatsizlik veya saha tecrübesinden yoksun olma gibi nedenlere bağlı olarak bu iki bölgenin karıştırıldığı ve dolayısıyla hatalı çıkarımlarda bulunulduğu görülür. Bu çalışmada bahis mevzuu edilen Haydarabad Nizamlığı'nın, Hindistan'ın Dekken bölgesinde varlık gösterdiği belirtilmelidir.

Dekken, Sanskritçede "güney ülkesi" anlamına gelen *dakṣiṇapatha* sözcüğünden türemiş bir tabir olup³ Hint yarımadasının orta ve güney kesimlerini içine alan geniş bir coğrafi alanı ifade eder. Dekken'in konumlandığı bölge ve çevresi, antik dönemden günümüze değin farklı dini, etnik ve kültürel kimliğe sahip yönetimlere ev sahipliği yapmıştır. Bunlar arasında dikkat çeken siyasi yapı Behmeni Devleti olmuştur. İki asra yakın Dekken bölgesinin içtimai ve siyasi hayatında etkin bir rol oynamış olan Behmeni Devleti, on beşinci asrın sonlarına doğru zayıflamaya başlamış ve hâkimiyeti atında bulunan topraklarda birbirinden bağımsız Müslüman devletler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri Kutubşahi Hanedanlığı'dır.

Haydarabad olarak bilinen şehir Kutubşahi Hanedanlığı zamanında kurulmuştur. Sultan Muhammed Kuli, hanedanlığın asıl merkezi olan Gülkünde'de (Golkonda) nüfus artışı ve susuzluk problemi baş gösterince bu tür sorunları aşmak için 1590 yılında on km kadar güneydoğuya doğru ilerleyerek arazi ve iklim şartlarının elverişli olduğu günümüzdeki Haydarabad bölgesinde idaresini tesis etmiştir⁴. Anlatıya göre Muhammed Kuli, çok sevdiği

3 M. Monier Williams, *A Sanskrit-English Dictionary*, Indica Books, II, Varanasi 2008, s. 686.

4 Shamim Aleem, *Developments in Administration under H.E.H. the Nizam VII*, Osmania University Press, Hyderabad 1984, s. 243.

Hindu asıllı eşi Bhagmati'ye ithafen bu yeni yerleşim yerine önce “bahçeler şehri” anlamında *Bhaginagar* adını vermiştir. Eşi daha sonra Müslüman olup “Haydar Mahal” unvanını alınca şehrin adı “aslan şehri” anlamında Haydarabad olarak anılmıştır⁵.

Kutubşahi Hanedanlığı on yedinci yüzyılın sonlarına doğru zayıflamış ve yönetimi altına bulunan topraklar Babürlü Devleti'nin kontrolüne geçmiştir. Dönemin Babür hükümdarı Evrengzib (ö. 1707), tahta çıkar çıkmaz Delhi ve çevresinde siyasi otoriteyi tesis ettikten sonra Hindistan'ın güney bölgelerine seferler düzenlemiştir. Babürlülerin Dekken bölgesinde hâkimiyet kurmasında önemli rol oynayan komutanlardan biri siyasi ve askeri sahada gösterdiği başarılarla dikkat çeken Kamerüddin Çin⁶ olmuştur. Üstün hizmetlerden dolayı hükümdar Evrengzib tarafından kendisine “Kılıç Han” unvanı verilmiştir. Babürlü Devleti adına hareket eden Kılıç Han, Evrengzib'in ölümünden sonra zayıflayan devlet otoritesini ayakta tutmak için uğraş vermiştir. Özellikle o, Hindu kökenli siyasi lider Şivaci (ö. 1680) tarafından Dekken bölgesinde 1674'te kurulan Hindu Maratha Devleti ile çetin mücadelelere girişmiştir. Bu süreçte en kabiliyetli devlet adamlarından biri olarak dikkat çeken Kılıç Han, Babürlü Devleti'nin güney Hindistan'ın belli bölgelerinde hâkimiyetini devam ettirmesinde etkin rol oynamıştır. Üstün gayretlerinden dolayı dönemin Babürlü hükümdarı Sultan Ferruhsiyer tarafından 1713'te kendisine daha yüksek bir paye olan “Nizâmülmülk” unvanı verilmiştir. Sonraki yıllarda da icraatlarıyla ehil bir yönetici olduğunu kanıtlayan Kılıç Han, Babür hükümdarı Nasırüddin Muhammed Şah (ö. 1748) tarafından “Asaf Cah” unvanına layık görülmüş⁷ ve ayrıca vezirlik makamına getirilmiştir⁸.

Vezirliğinin ilk yıllarından itibaren devletin iç işleyişini ve merkezi yapısını daha iyi gözlemlene imkân bulan Kılıç Han, edindiği tecrübelerden hareketle Babürlü Devleti'nin geleceğini çok parlak görmemiştir. Bunun üzerine yönetiminden sorumlu olduğu Dekken bölgesinde siyasi ve askeri birliği tesis ederek 1724 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarihten sonra Dekken bölgesinde Hint siyasi tarihi açısından önemli dönüm noktalarından biri olan Haydarabad Nizamlığı dönemi başlamıştır⁹.

Haydarabad Nizamlığı'nın kurucusu ve ilk hükümdarı olan Kılıç Han (Nizâmülmülk Asaf Cah), bağımsız bir hükümdar olmasına rağmen Babürlü yönetimi ile bağlarını tamamen koparmamıştır. Kendisinden sonra tahta çıkan Nizamlar da benzer siyasi tavır sürdürmüşlerdir. Nitekim Haydarabad Nizamlığı'nın başına geçen yöneticilerin

5 Enver Konukçu, “Haydarabad”, *DİA*, XVII, 30-31; M. Husain Khan, *Mohammad Quli Qutp Shah*, Sahatya Academi, New Delhi 1996, s. 14.

6 Kamerüddin Çin, Semerkant'tan Buhara'ya, oradan da güney Hindistan'a göç etmiş bir Türk ailenin çocuğudur. L. Khan, “Administration of Justice in the Deccan under Nizam-ul-Mulk Asaf Jah”, *IJAR*, V/8 (2015), 75.

7 Asaf Cah, Babürlü Devleti'nde bir komutana verilen en yüksek payedir.

8 Burada yer verilen bilgilere dair geniş okuma için bkz. Mazhar Husain, *The Nizams Government Hyderabad District Gazetteers Karimnagar*, Government Central Press, Hyderabad 1940.

9 Haydarabad Nizamlığı, Asafcahi Hanedanlığı olarak da bilinir.

meşruiyeti, belli bir döneme kadar Babür hükümdarı tarafından onanmıştır. Bununla birlikte Nizamlar kendi ordularını kurmuş, kanunlarını çıkarmış ve bayraklarını dalgalandırmışlardır.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Babürlü Devleti'nin çöküşünden sonra Hindistan'ın geneline hâkim olan güç İngilizler olmuştur. Fakat bu siyasi tablo içerisinde Haydarabad Nizamlığı'nın durumu ülkenin diğer yerlerine göre kısmen farklılık arz etmiştir. Nizamların hem tebaasıyla kurduğu yakın irtibat hem de İngilizlerle olan dengeli ilişkileri, yönetimleri altında bulunan toprakların doğrudan koloni etkisi altında girmeden kendi gelişimini sürdürmesine imkân sunmuştur. Bu bağlamda Haydarabad Nizamlığı, geleneksel eğitim sistemini ve resmî dili Farsçayı koruyabilmiştir. Ayrıca para birimini; ulaşım, posta ve ordu gibi kurum ve kuruluşlarını da muhafaza etmeyi başarmıştır. Ekonomik olarak oldukça varlıklı olan Nizamlar, yönetimi altında bulunan toprakların hem iktisadi hem de kültürel anlamda gelişmesine öncülük etmişlerdir. Özellikle de eğitim meselesine önem vermişler, Müslümanlar başta olmak üzere bölge halkının okuryazarlık oranının artması için önemli yatırımlar yapıp gerekli kurum ve kuruluşları hizmete sokmuşlardır¹⁰.

Haydarabad Nizamlığı, Hindistan'ın 1947 yılında bağımsızlığını ilan etmesine kadar bölgede müstakil bir İslam devleti olarak varlık göstermiştir. İngilizler Hint kıtasından çekildiğinde on altı milyondan fazla nüfusun ve yaklaşık iki yüz on beş bin kilometrekare uzunluğundaki toprakların yönetimini elinde bulundurmakta olan dönemin Nizamı Mir Osman Ali Han, Hindistan Birliği'ne katılma konusunda isteksiz davranmış ve Haydarabad'ın ayrı bir devlet olarak kalmasını istemiştir. Bağımsız olarak siyasi varlığını sürdürme arzusu başta olmak üzere idaresi altında bulunan topraklara yapılan yatırımlara sahip çıkma arzusu gibi gerekçeler, onun Hindistan hükümetine karşı böyle bir tutum içine girmesinde etkili olmuştur. Fakat Hindistan hükümeti bu tür talepleri geri çevirmiş ve Haydarabad'ı ayrılmaz bir parçası olarak kabul ettiğini ilan etmiştir. Yapılan uzun görüşmeler neticesinde Haydarabad'ın savunma ve dış işlerinde Hindistan'a bağlı, diğer alanlarda bağımsız olması yönünde karar alınmış; fakat bu uygulama çok sürmemiştir. Zira bu gelişmelerin yaşandığı esnada Haydarabad'da ortaya çıkan "Rizakarlar" adlı bir örgüt, Hindistan hükümetine karşı harekete geçmiştir. Mir Osman Ali Han, bu konuda gerekli tedbirleri alamamakla itham edilmiştir. Ardından Hindistan ordusu, tarihte "operation polo" olarak bilinen polis müdahalesi ile Haydarabad'ı işgal etmiştir. Haydarabad Nizamlığı fiilen sonra ermiş ve 1948'de Hindistan Birliği'nin bir parçası olmuştur¹¹. Nizamlara ait mülkiyetlerin bir bölümü Hindistan hükümetine geçmiş, bir kısmı da Nizam ve ailesine bırakılmıştır. Haydarabad Nizamlığı'nın asırlarca başkentliğini yapmış olan Haydarabad şehri ise 1956 yılında Andhra

10 Rekha Pande, "Royal Bonds - Turkish Women at Home in the Palaces of Hyderabad", *India-Turkey History Culture, Politics*, ed. J. P. Rapo, Indialog Foundation Publication, New Delhi 2015, s. 40.

11 N. Çandrayudu, *Haydarat me Svatantrata Andolan*, Telengana t.y, s. 141.

Pradeş eyaletinin, 2014 yılından itibaren de yeni kurulan Telangana eyaletinin başkenti olarak tayin edilmiştir¹².

Haydarabad eğitim, kültür, ticaret ve sanat alanındaki faaliyetleriyle dikkat çeken önemli bir kenttir. Bunun altında yatan etmenlerden biri şüphesiz Nizamlar tarafından uzun yıllar boyunca bölgeye yapılmış olan güçlü yatırımlardır. Nizamlar, dirayetli duruşlarının yanı sıra askeri, idari ve politik hamleleriyle öne çıkmışlardır. Yürürlüğe koydukları reformlarla ve icra ettikleri güçlü politikalarla yönetimleri altında bulunan topraklarda çok önemli işlere imza atmışlardır. Gelir ve yargı sistemlerinde ciddi düzenlemeler yapmışlar, posta servisi kurmuşlar, ilk demiryolu ve telgraf ağlarını tesis etmişlerdir. Nizamlar, genellikle politikalarını içinde buldukları sosyo-kültürel şartlara göre belirledikleri için başarılı olmuşlardır. Tebaası altında bulunanlara ırk, din ve renk ayrımı yapmadan hizmet götürmeye çalışmışlardır. Eşitlik ve ehliyet ilkesine dikkat etmişler ve dini kimliğine bakmaksızın yetenekli kimselerden istifade etmişlerdir¹³.

Nizamlar döneminde farklı dinlere ve kültürlere mensup bölge halkı barış içinde yaşama tecrübesi göstermiştir. Bu dönemde geniş çapta toplumsal uyum sağlanabilmiştir. Bölgede varlık gösteren Müslüman ile Hindu halklar, kendi kültürel birikimlerini ve tecrübelerini birbirlerine aktarma imkânı bulmuşlardır. Hint tarihinde her iki halkın inanç ve kültürünün temasa geçmesi ve birlikte uyum içinde yaşama tecrübesi göstermesi, *Ganga-Jamuni Tehzib* tabiriyle ifade edilir¹⁴. Bu tabirde, Hindu-Müslüman uyumunu betimlemek için Hindistan'ın büyük nehirleri olan Ganga ve Yamuna'nın kutsal birleşimi bir sembol olarak kullanılır. Haydarabad, Hindistan coğrafyasında böyle bir kültürel atmosferin temayüz ettiği bölgelerin başında gelir. Bölgede yaşayan Müslüman halk bir taraftan komşusunun inancına ve yaşam şekline saygı gösterme erdemi sergilemişken diğer taraftan da dini ve kültürel olarak ortak değerleri paylaştığı kimselerle de yakın temas halinde olmuştur. Haydarabad Müslümanlarının askeri ve iktisadi yönden sancılı günler geçiren Osmanlı'ya ve Türk halkına yardım elini uzatmış olması, bunun somut bir göstergesidir.

II. Haydarabad Nizamlığı'nın Osmanlı Devleti'yle Kurduğu Temas

Babürlü Devleti'nin güney Hindistan'da güç kaybetmeye başlaması üzerine 1724 yılında Dekken bölgesinde Haydarabad Nizamlığı kurulmuştur. Nizamlar bağımsızlıklarını tescillemek amacıyla diğer devletlerle hem barış antlaşmaları yapmışlar hem de diplomatik ve siyasi ilişkiler tesis etmişlerdir. Bu bağlamda yakın temas kurdukları yönetimlerden biri

12 Andhra Pradeş eyaletinin siyasi ve idari yapısını düzenleyen ve 2014 yılında kabul edilen yasa ile Haydarabad şehri on yıl süreyle her iki eyaletin başkenti olarak tayin edilmiş, bu süre dolduğunda ise sadece Telangana'nın başkenti olarak devam etmesi kararı alınmıştır. Bkz. Andhra Pradeş Yeniden Yapılma Yasası-2014, madde 5.

13 Brian Paul Boitmann, *The Nizam's Last Stand: Hyderabad's Place in India's Partition*, University of Texas, Austin 2010, s. 9.

14 K. Warikoo, *Religion and Security in South and Central Asia*, Routledge 2010, s. 86.

Osmanlı Devleti olmuştur. Nitekim Nizâmülmülk Asafcah, Haydarabad bölgesinde istikrarı temin ettikten sonra saltanatının sonlarına doğru Osmanlı Devleti ile yazışmalara başlamıştır. 1747 yılında Seyyid Ataullah aracılığıyla dönemin Osmanlı padişahı I. Mahmud'a bir mektup göndermiştir. Onun döneminde başlatılan diplomatik ilişkiler, oğlu Nâsır Ceng devrinde de devam ettirilmiştir. Nâsır Ceng'in hükümdarlığı sırasında Hacı Muhammed Yusuf Efendi adlı ünlü bir Türk elçisi, Haydarabad'a ulaşmış; buna mukabil Nâsır Ceng de İstanbul'a birçok elçi göndermiştir¹⁵.

Haydarabad Nizamlığı'nın Osmanlı Devleti'yle kurduğu temas, politik ve diplomatik boyutla sınırlı kalmamıştır. Her iki bölge arasında kültür, sanat ve eğitim sahalarında da karşılıklı etkileşimler yaşanmıştır. Haydarabad'da on dokuzuncu yüzyıldan itibaren daha sistematik ve güçlü bir eğitim ağı tesis etmeyi planlayan Nizam hükümeti, dünyanın çeşitli kütüphanelerinde bulunan farklı alanlara dair kıymetli eserleri ülkelerine taşıyarak Haydarabad kentini ilmi anlamda çekim merkezi haline getirmeyi hedeflemişlerdir. Bu maksatla irtibat kurdukları bölgelerin başında Osmanlı Devleti gelmiştir. Nitekim altıncı Nizam'ın başvekilliğini yapan Fazlüddin Han Bahadır, 1898 yılında Osmanlı idaresinden İslami ilimler başta olmak üzere farklı alanlara dair İstanbul (Dersaadet) kütüphanelerinde bulunan yazma eserlerden ve matbu kitaplardan kendilerine numuneler gönderilmesi talebinde bulunur. Bu maksatla kaleme aldığı yazıda söz konusu çalışmalar ve istinsah işlemleri esnasında gerek duyulacak masrafların kendileri tarafından karşılanacağını da Devlet-i Aliyye'ye iletir¹⁶. Onun bu isteğine kısa süre içinde olumlu cevap verilir. Haydarabad'a gönderilmek üzere Nur-i Osmaniye, Sultan II. Mahmud Han ve Bayezid gibi kütüphanelerde bulunan tefsir, hadis ve tarih sahası ile ilgili bazı kitaplar yetkin kimseler tarafından istinsah edilir¹⁷. Kanaatimizce Fazlüddin Han Bahadır'ın bu tür kitapları, o yıllarda Haydarabad kentinde hizmete giren ve zengin koleksiyonlarıyla meşhur olan Asafia Kütüphanesi için talep etmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

İki bölge arasındaki yoğun temas, Devlet-i Aliyye'nin 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında dış kuvvetlere karşı verdiği çetin mücadeleler esnasında yaşanmıştır. Osmanlı'nın içinde bulunduğu zorlu süreç, gerek Haydarabad Devleti'ni idare eden yöneticiler gerekse bölgede yaşayan Müslüman halk tarafından yakından takip etmiştir. Türk ordusunun muzaffer olması için dualar edilmiş ve yardım çağrıları yapılmıştır. Böyle bir tutumun temayüz etmesinde, ortak dini ve kültürel değerlerin ve hilafet kurumuna gösterilen saygının yadsınamaz bir etkisi olmuştur.

1876 yılında Osmanlı-Sırp muharebesi patlak vermiş ve hemen ardından 1877-1878 yıllarında Osmanlı ile Rusya arasında 93 Harbi olarak bilinen savaş başlamıştır. Osmanlı'nın

15 Riazul Islam, *Calener of Documents on Indo-Persian Relations*, II, Karachi 1982, s. 356-363.

16 BOA, BEO, 983/73697.

17 BOA, HR.TH, 216/17.

içine düştüğü bu girdap karşısında Haydarabad halkı kenetlenmiş ve elinden geldiğince Anadolu halkına destek olmaya çalışmıştır. Haydarabad Nizamlığı'nın en üst kademesinde görev yapan Salar Cenk ve Muhammed Badi gibi önderlerin de aralarında bulunduğu birçok etkili isim, hali vakti yerinde olan Hintli Müslümanlara Osmanlı'nın yanında saf tutmaları gerektiği yönünde çağrılar yapmıştır¹⁸. Diğer taraftan Bangalore başta olmak üzere güney Hindistan'ın belli başlı bölgelerini dolaşarak Osmanlı Devleti'ne gönderilmek üzere maddi ve manevi yardım talebinde bulunmuşlardır. Toplanan meblağlar, savaş esnasında şehit düşen askerlerin yetim kalan evlatlarına ve yaralanan Mehmetçiğe ulaştırılmak üzere Osmanlı Devleti'ne gönderilmiştir¹⁹.

Haydarabad Nizamlığı, Osmanlı Devleti lehine uluslararası düzeyde destek kampanyaları düzenlendiğinde de devreye girmiştir. Siyasi yetisi ve ekonomik gücüyle tanınan başvekil Salar Cenk'in, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Sırplarla yaptığı savaşın hemen ardından 1876 yılında Sutherland Dükü tarafından kurulmuş olan ve Osmanlı Devleti'ne insanî ve tıbbî yardımda bulunan "Stafford House Komitesi Hasta ve Yaralı Türk Askerlerine Yardım Cemiyeti"ne²⁰ söz konusu faaliyetleri için yaptığı maddi ve manevi yardım, bu desteğin somut bir yansımasıdır²¹.

Salar Cenk'in devreye girmesiyle Stafford House Komitesi, faaliyetlerini duyurmak amacıyla Hindistan'ın farklı bölgelerinde ilanlar bastırıp dağıtmış; böylece kendilerine sunulacak desteğin miktarını ve halk nezdindeki etki alanlarını artırmaya çalışmıştır. Haydarabad Devleti ile Osmanlı hariciyesi arasında bir nevi köprü vazifesi görmüş olan bu cemiyet, toplanan bağışların doğrudan İstanbul'a ulaştırılmasında belli bir fonksiyon üstlenmiştir²². Cemiyetin tuttuğu bir raporda, Salar Cenk'in çok kısa süre içinde Haydarabad bölgesinde 5.300 sterlin meblağında yardım toplayıp cemiyetin hesabına aktardığı bilgisine yer verilmiş olması²³, Haydarabad'ın gerek devlet ricali gerekse halk düzeyinde Osmanlı'ya sunduğu desteği somut bir biçimde ortaya koymaktadır. Osmanlı arşiv belgelerine de bu hususa işaret eden dokümanlar bulunmaktadır. Örneğin 2 Ağustos 1877 tarihli resmi bir evrakta Padişah ve Devlet-i Aliyye adına Haydarabad Devleti başbakanı Salar Cenk'e hususi

18 Shamshad Ali, *Indian Muslims and the Ottoman Empire 1876-1924*, Aligarh Muslim University, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aligarh 1990, s. 51.

19 BOA, HR.SYS, 1234/22.

20 Bu cemiyetin İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda Rusya ve Akdeniz politikası gereği kurulduğu belirtilmelidir. Bkz. Oya Dağlar Macar, "Transportation of the Wounded during the Russo-Turkish War of 1877 - 1878", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* XIX, 'Savaş ve Bilim' Özel Sayısı (2018), 63.

21 S. Roddy, J. Strange - B. Taithe, *The Charity Market and Humanitarianism in Britain, 1870-1912*, Bloomsbury Academic 2018, s. 102.

22 Michael O'Sullivan, "Pan-Islamic Bonds and Interest: Ottoman Bonds, Red Crescent Remittances and the Limits of Indian Muslim Capital, 1877-1924", *The Indian Economic and Social History Review*, LV/2 (2018), 183-220.

23 *Report and Record of the Operations of the Stafford House Committee for the Relief of Sick and Wounded Turkish Soldiers: Russo-Turkish War, 1877-78*, Spottiwoode & Co, London 1879, s. 2.

olarak teşekkür edilmektedir. Devamında Haydarabad Müslümanlarının yapmış oldukları 5.300 sterlin tutarındaki maddi desteğin, devlet tarafından hasta ve yaralı askerlerin tedavisi ve temel ihtiyaçları doğrultusunda kullanıldığı belirtilmektedir. Mehmetçiğin bu değerli yardım dolayısıyla Haydarabad halkına çok müteşekkire olduğu bilgisi de paylaşılmaktadır²⁴.

Haydarabad ve civarında bir taraftan nakdi yardımlar tedarik edilmeye çalışılmışken diğer taraftan da kurulan hususi teşkilatlar vasıtasıyla Osmanlı askerlerinin durumu hakkında savaş bölgesinden düzenli telgraflar alınmaya başlanmış ve gelen haberlere göre halk bilgilendirilmiştir²⁵. Haydarabad Nizamlığı'nın öncülüğünde gerçekleştirilen bu tür gayretlerle esasında bölge halkı nezdinde Osmanlı'ya karşı bir farkındalık oluşturulmaya ve halkın doğru bir biçimde bilinçlendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. O dönemde İngiliz yönetiminin Hindistan'daki siyasi ağırlığı dikkate alındığında ve kitle iletişim araçlarının genelde İngilizlerin kontrolünde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Nizam hükümetinin başını çektiği bu çabanın ne kadar anlamlı ve kıymetli olduğu daha net anlaşılmış olacaktır.

Nizam hükümetinin güvenilir kanallar vasıtasıyla Osmanlı Devleti'nden ve halkından haberdar olabilmek için uğraş verdiğini gösteren bir diğer husus, Osmanlı'nın çıkardığı *el-Akhtar* (Yıldız) gazetesinin neşriyat hayatına devam edebilmesi için Haydarabad Nizamı'nın bizzat devreye girmiş olmasıdır. Osmanlı'nın farklı cephelerde verdiği siyasi ve askeri mücadeleler, maddi sıkıntıları da beraberinde getirmiş ve sözü edilen gazete fon yetersizliği nedeniyle askıya alınmıştır. Durumu haber alan Haydarabad Nizamı buna kayıtsız kalmayarak meseleye el atmış ve maddi destekte bulunarak gazeteyi finanse etmiştir²⁶. 1876'dan 1896 yılına kadar yayımlanmış olan *el-Akhtar*, Osmanlı hükümet belgelerinin Farsça versiyonlarına yer vermiştir. *El-Akhtar* gazetesi, Osmanlı şehirleri başta olmak üzere Kahire, İskenderiye, Erivan, İran ve Hint yarımadasında da temin edilebilmiştir²⁷. Haydarabad'da Telugu ve Urduca yaygın bölgesel diller olmakla birlikte resmi ve idari işlerde Farsça kullanılmıştır. Bu açıdan gazete, Hintli Müslümanların Osmanlı hakkında birinci elden malumat edindiği temel kaynaklar arasında yer almış ve bu konumundan dolayı Haydarabad hükümeti nezdinde ayrı bir öneme sahip olmuştur.

III. Haydarabad Nizamlığı'nın ve Bölge Halkının Osmanlıya Verdiği Destek

Osmanlı Devleti ile Haydarabad Nizamlığı arasında tesis edilen irtibat daha erken dönemlere kadar uzanmakla birlikte 20. yüzyılın başından itibaren yaşanan birtakım

24 BOA, HR.SFR.3, 246/60. Orijinali Fransızca olan bu belgenin çözümlenmesinde katkı sunan M. Hira Karsavuran'a teşekkür ederim.

25 BOA, HR.TO, 543/84-85.

26 Ali, *a.g.t.*, s. 52.

27 Anja Pistorhatam, "Osmanlı Devletinde Farsça Süreli Yayınlar (1876-1910)", çev. Nuran Tezcan, *Kebikeç*, XVI (2003), 72.

gelişmeler, iki tarafı birbirine daha çok yakınlaştırmıştır. Bu bağlamda II. Abdülhamid önderliğinde hayata geçirilmiş olan Hicaz Demiryolu projesi, Haydarabad ile Osmanlı arasındaki ilişkileri güçlendiren önemli hadiselerden biri olmuştur. Osmanlı'nın kutsal topraklara ulaşımı hızlandırmak ve daha güvenli seyahat imkânı sağlamak amacıyla uygulamaya koyduğu böylesine dikkat çekici bir proje, genelde Hindistan Müslümanları özelde ise Haydarabad halkı tarafından ilgi ve takdirler karşılanmıştır. Bu önemli adım, bölge halkının padişaha ve dolayısıyla Osmanlıya karşı muhabbetini artırmıştır. Hintli Müslüman aydınlardan bazıları bir araya gelerek söz konusu projeye daha etkili yoldan destek olunabilmesi için kurumsal bir yapı etrafında toplanılması gerektiği üzerinde durmuşlar ve bu maksatla *Encümeni Huddam-i Kâbe* (Kâbe'nin Hizmetkârları Topluluğu) adı verilen bir cemiyet tesis etmişlerdir. Böylece hem Osmanlı'nın yanında durdukları mesajını daha güçlü bir şekilde vurgulamışlar hem de İslam'ın kutsal mekânlarını koruma niyetlerini açıkça izhar etmişlerdir²⁸.

Demiryolu projesinin ikmale ermesi için Haydarabad halkı, Osmanlı Devleti'ne ciddi anlamda maddi ve manevi destekte bulunmuştur. *Encümeni Huddam-i Kâbe* cemiyetinin Hindistan'daki ilk şubelerinden birinin Haydarabad'da açılmış olması bu durumu teyit etmektedir²⁹. Haydarabad Devleti'nde eğitim ve ulaşım gibi önemli idari görevlerde bulunmuş olan Molla Abdulkayyum Efendi'nin³⁰, Hicaz Demiryolu projesinin Güney Hindistan'daki fahri sekreterliğini üstlenmiş olması da bu desteği somut bir biçimde yansıtmaktadır³¹. *Safire-i Dekken* başta olmak üzere çeşitli gazetelere yazdığı makalelerle geniş kesime ulaşan Abdulkayyum, kutsal beldelerin temel ihtiyaçları doğrultusunda harcanmak üzere Haydarabad ve çevresinde yardım kampanyaları yürütmüş; bu bağlamda Mina'daki bir dinlenme alanının yenilenmesi için Haydarabad'da toplanan fonları, Osmanlı yetkililerinin bilgisi dâhilinde payitahta ulaştırmıştır³².

28 Kutsal mekânlara duyulan saygı, Hintli Müslümanların Osmanlı'ya destek olmalarında etkili olduğu kadar dini, ictimai ve iktisadi alanda karşılaştıkları birtakım sıkıntılar da böyle bir tavır içine girmelerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Zira Hintli Müslümanlar, Delhi Türk Sultanlığı ve ardından Babürlüler döneminde pek çok sahada etkin bir güce sahip olmuşlardır. Yerel unsurlara karşı uzun süre sürdürmüş oldukları güçlerini, on dokuzuncu yüzyılın başından itibaren İngilizlerin bölgede etkin güç haline gelmesiyle birlikte yitirmeye başlamışlardır. Böyle bir ruh hali içinde olan Hintli Müslümanlar, Osmanlı'ya destek olma gibi birtakım manevi hamlelerde bulunarak motivasyonlarını diri tutmaya ve kendi aralarındaki birliği tesis ederek mevcut sorunlarını aşmaya çalışmışlardır. Bkz. Muhammad Abrar Zahoor - Farooq Ahmad Dar - Muhammad Sajid Khan, "Pan-Islamism, Anjuman-i-Khuddam-i-Kaaba and Muslim Identity Construction in Colonial North India", *Journal of Social Sciences and Humanities*, XXVIII/1 (2020), 173-187.

29 Francis Robinson, *Separatism among Indian Muslims: The Politics of the United Provinces' Muslims 1860-1923*, Cambridge University Press, Cambridge 1974, s. 279.

30 Molla Abdulkayyum, sadece Haydarabad bölgesinde değil Hindistan genelinde tanınan etkin bir Müslüman şahsiyettir. Özellikle o, Hindistan'ın bağımsızlığını kazanması ve Hindular ile Müslümanlar arasında birlikteliğin sağlanması için ciddi mücadeleler vermiştir.

31 BOA, DH.MKT, 632/65.

32 BOA, DH.MKT, 632/65.

Abdulkayyum, Haydarabad dışında da faaliyetlerde bulunmuştur³³. Bombay'daki Osmanlı konsolosluğu ile yazışmalar yaparak Saharanpur, Mysore, Madras ve Malabar gibi önemli kentlere gitmiş ve bu tür yerleşim merkezlerinde Osmanlı'ya destek çıkmak üzere yardım komiteleri kurulmasına ön ayak olmuştur³⁴. Onun öncülüğünde hareket eden komite üyeleri, toplum nezdinde öne çıkan devlet adamlarına, siyasetçilere ve dini liderlere demiryolu projesine bağlı yapmaları yönünde çağrıda bulunmuşlardır. Halk nezdinde etki uyandırmak için hacıların çektikleri türlü zorluklar nedeniyle Osmanlı sultanının böyle bir adım attığına dikkat çekmişlerdir. Projenin dini ve siyasi yönüne vurgu yaptıkları gibi iktisadi, ticari ve kültürel yönden de insanlığa ne tür katkılar sağlayacağına işaret etmişlerdir. Böylece sadece Müslümanlar nezdinde değil daha geniş toplum kesimi tarafından da bu meselenin sahiplenilmesini amaçlamışlardır. Onların bu tür anlatımları toplumda belli ölçüde tesir uyandırmıştır. Öyle ki kimi Hintliler evlilik ve cenaze gibi hususi merasimler için ayırmış oldukları birikimlerini kısıtlayıp arta kalan parayı Hicaz Demiryolu fonuna aktarmışlardır³⁵.

Ne yazık ki mevcut veriler gerek Hindistan'ın genelinde gerekse Haydarabad özelinde Osmanlı'ya gönderilen maddi desteğin ne kadar olduğunu objektif olarak yansıtabilecek bilgilerden yoksundur. Osmanlı-Rus muharebesi ve Balkan savaşları esnasında Hintli Müslümanlar tarafından sunulan desteğin miktarı net olarak bilinmediği gibi Hicaz Demiryolu inşası için gönderilen meblağın da tutarı tam olarak belli değildir. Bazı kayıtlarda düşük miktarda gösterilen rakamlara ise şüpheyle yaklaşması ve belli bir amaca matuf olarak dillendirildiğinin bilinmesi gerekmektedir. Mevcut dokümanlarda birbirinden farklı miktarlardan bahsedilmesi, tutarlı bir sonuca götürecek hesaplamaların olmayışı ve Osmanlı cenahında merkezi koordinasyon eksikliği yaşanmış olması gibi nedenlere bağlı olarak bu hususta kesin tahminler yapmak çok mümkün gözükmemektedir³⁶. Ancak Hintli Müslümanların temel ihtiyaçlarını dahi kıskarak Osmanlı'ya destek eli uzatması, yapılan nakdi yardımların ve bunun için ortaya konulan fedakârlıkların ne boyutta olduğunun anlaşılmasına az çok imkân sunmaktadır.

Payitaht, bu alicenap davranış karşısında hassasiyet göstermiş ve yardım gönderen kimselere "Hamidiye Hicaz Demiryolu Madalyası" verilmesini kararlaştırmıştır. Bu kapsamda Haydarabad zevatından da önemli katkıları bulunan bazı kimseler tespit edilmiş ve söz konusu madalyalar kendilerine takdim edilmek üzere İngiltere Sefareti'ne verilmiştir³⁷.

33 Molla Abdulkayyum, zaman zaman Hindistan hükümetine başvuruda bulunarak resmi kanalları da devreye sokmaya çalışmıştır. İngiliz yönetimi toplanan bağışlara çok fazla ses çıkartmamış gibi gözükse de bu tür faaliyetlerin ülke genelinde çok fazla duyulmaması ve ortak bir şuurun canlanmaması için çeşitli hamleler yapmaktan da geri durmamıştır. Özcan, *Pan- Islamism: Indian Muslims, the Ottomans and Britain (1877-1924)*, Brill, Leiden 1997, s. 110.

34 O'Sullivan, a.g.m., s. 199.

35 Özcan, a.g.e., s. 109-110.

36 O'Sullivan, a.g.m., s. 201.

37 BOA, HR.TH, 266/19; BOA, İ.TAL, 275/77.

Madalyaların ilgili kimselere ulaştırılıp ulaştırılmadığının takibi yapılarak destekte bulunanlar onurlandırılmıştır³⁸.

Osmanlı Devleti, Hicaz Demiryolu projesini hayata geçirdiği yıllarda siyasi, askeri ve mali açıdan birtakım sorunlarla da baş etmek durumunda kalmıştır. Bu çalkantılı süreçte Osmanlıya destek eli uzatan bölgelerden biri yine Haydarabad olmuştur. Bölge halkı, seçtiği temsilciler kanalıyla payitahta haberler göndererek Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldıkları mesajını kararlı bir biçimde vurgulamıştır. Bunu teyit eden dokümanlardan biri 1905 yılında Molla Abdulkayyum Efendi önderliğinde iletilen mektuptur. Mektupta Haydarabad halkının Osmanlı padişahına dua ettikleri ifade edilmekte; padişahın türlü entrikalar çeviren düşmanlarına karşı muvaffak olması ve oyunlarını boşa çıkarması için Cenabı Hakk'a niyazda buldukları belirtilmektedir³⁹.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar ve Trablusgarp başta olmak üzere pek çok yönden saldırıya maruz kalması ve sonrasında Birinci Dünya Harbi'ne dâhil olması, Haydarabad bölgesinde yakından takip edilmiştir. Haydarabad ve çevre bölgelerde yaşayan Müslüman önderler bir araya gelerek Osmanlı'ya destek mesajları vermişlerdir. Bu yöndeki duruşlarını farkı platformlar kanalıyla deklare etmişlerdir. 1913 yılında Arapça olarak kaleme alınan makale, bu durumu yansıtan somut bir veri olarak elimizde bulunmaktadır. İlgili yazıda şu ifadelere yer verilmektedir:

“Hintli Müslümanlar olarak, içinde buldukları sıkıntılı süreçte İstanbul'daki kardeşlerimizin yanında durduğumuzu belirtmek isteriz. Bu amaçla kaleme aldığımız bu makalenin geniş kesime ulaşması için gazete ve dergilerde yayımlamasını ve tercüme edilip hilafetin en yüksek merciine gönderilmesini ümit ederiz. Yardım Allah'tandır.

Dünyanın farklı yerlerindeki Müslümanların, İslam hilafetine ne kadar önem verdikleri ortadadır. Müslümanlar, Harem-i Şerif'i (Mescid-i Harâm ve Mescid-i Nebevî) yabancıların istilasından koruduğu için İslam halifesini ve dolayısıyla Osmanlı'yı sevmektedir. Bu samimi muhabbet, esasında Allah ve peygamber sevgisinden kaynaklanmaktadır. Haydarabad halkının Osmanlı sultanına karşı hissettiği bu sevgi; Mısır, Şam, Asya ve hatta hilafetin bizatihi merkezi olan İstanbul'daki tebaanın duygusundan az değildir.

Telgraflar aracılığıyla aldığımız haberler doğru ise Arnavut halkı (Müslümanları) Osmanlı'nın zayıf düşmesi, milliyetçilik hürsının ağır basması ve yabancıların kıskırtması gibi nedenlere bağlı olarak İslam hilafetiyle bağlarını koparma yoluna tevessül etmişlerdir. Bu şekilde daha güzel bir yaşama kavuşacakları zannına kapılmışlardır. Hayır; ne kadar yanlış bir zan... “Keşke kavmim bilseydi!” (Yasin:26). Onlar, Bosna Hersek'teki Müslümanların içine düştükleri durumdan ibret almazlar mı? Gazetelerde ve dergilerde defalarca okuduğumuza göre Avusturya-Macaristan yönetimi, onların dini haklarını ellerinden almadı mı? Onlar şu anda nasıl da zor duruma düştüler? O yüzden bu tür niyetleri

38 BOA, BEO, 3803/285186. Bir belgede madalya gönderilecek on dört kişiden söz edilmektedir. BOA, HR. TH, 270/6.

39 BOA, Y.PRK.AZJ, 51/72.

olanların Osmanlıyla bağlarını sağlamlaştırmak suretiyle birlikliklerini korumaya ve haklarını savunmaya çalışmaları en makul ve doğru yol olarak gözükmektedir.

Hintli Müslümanlar, hilafetin temsilcisi olan Osmanlı'nın farklı cephelerde savaşa girdiğini haber alır almaz yardıma koşular. Şu an nasıl olduğumuzu hiç sormayın! Tüm samimiyetimizle ifade etmek isteriz ki biz de sizinle aynı hisleri taşıyoruz. Balkan meydanlarında kardeşlerimizin acı çekmesi, kalplerimizi derinden yaralıyor. Öyle ki civardaki bazı ilim talebeleri, (rahat) uyumak ve (et) yemek gibi şeyleri kendilerine haram kıldılar. Tüm imkânlarıyla yardım toplamaya başladılar. Toplanan meblağı, farklı vasıtalarla İstanbul'a gönderiyorlar. Kimi Avrupa kentlerinde İslam'ın zayıflaması, üzerinde düşünülmesi gereken bir mesele olmakla birlikte asıl tehlike sizin de zaman zaman işaret ettiğiniz gibi bazı Avrupalı güçlerin öteden beri içlerinde güttükleri Anadolu ve hatta Asya üzerinde egemenlik kurma iştiyakıdır. Asıl bu hususta oldukça dikkatli olunmalı ve gerekli tedbirler alınmalıdır"⁴⁰.

Haydarabad ve çevresinde öne çıkan fikir adamlarının ortak kanaatlerini yansıtan bu makalede Devlet-i Aliyye'nin korunması için Müslümanların Osmanlı'ya tam destek vermesi gerektiği belirtilir. Osmanlı'nın, mukaddes şehirlerin koruyucusu ve İslam'ın dünyadaki temsilcisi olduğundan bahisle bütün Müslümanların, Avrupalı işgalcilere karşı şu anda birçok cephede askeri operasyonlar gerçekleştiren Osmanlı askerine karşı maddi ve manevi desteklerini behemehâl ortaya koyması gerektiği vurgulanır. Osmanlı Devleti'nin, elinden çıkan toprak parçalarını özellikle de Balkanlar'ı geri almak için askeri sefer yapması gerektiği ifade edilir. Milliyetçilik duygularıyla Osmanlı'dan ayrılmayı düşünen bazı Müslüman ahaliye de uyarılarda bulunulur. Bu bağlamda Avrupalı bazı Müslüman toplulukların Osmanlı'dan kurtuluşlarını ilan etme teşebbüslerinin zannettiklerinin aksine kendileri için çok kötü bir sonuç doğuracağı hatırlatması yapılır. Dış güçlerin sinsi emellerine karşı Türklerin uyanık olması gerektiği vurgulanır.

Haydarabad ve bölge halkına Osmanlı'nın içinde bulunduğu durumla ilgili sağlıklı bilgi aktarma sürecinde Haydarabad Hilal-i Ahmer Cemiyeti önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Balkan savaşları esnasında Sırp destekli Bulgar ordusunun Edirne'yi işgal etmesi üzerine söz konusu cemiyet, halkın nabzını tutarak payitahtta hitaben bir telgraf göndermiş ve Edirne'nin kurtarılmasının Hintli Müslümanların arzusu olduğunu bildirmiştir⁴¹. Telgrafın 1913 yılının hemen başında gönderilmiş olması, Osmanlı'nın dış güçlere karşı verdiği mücadelelerin Haydarabad ahali tarafından yakından takip edildiğini göstermektedir.

Haydarabad Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Hintli gönüllülerden toplanan maddi desteği Osmanlı'ya ulaştırma vazifesi de üstlenmiştir. Haydarabad halkı bu yardımların özellikle şehit ve gazi yakınlarının, yetim kalan çocukların ve cephede mücadele veren Mehmetçiğin temel ihtiyaçlarının karşılanması için harcanmasını talep etmişlerdir. Cemiyet, bu maksatla

40 BOA, HR.SYS, 2080/7, belge no. 16.

41 BOA, HR.TO, 543/85.

topladığı bağışları Sadaret'e teslim edilmek üzere Hindistan Milli Bankası'nın Londra şubesine havale etmiştir⁴². İlgili makama ulaşıp ulaşmadığını ve yerinde harcanıp harcanmadığını da yakından takip etmiştir. Örneğin, Haydarabad Hilal-i Ahmer Cemiyeti yetkililerinden Abdülbasit Efendi tarafından çekilen bir telgrafta Hindistan Müslümanları tarafından yardım maksadıyla gönderilmiş olan 5.275 İngiliz lirasının ulaşıp ulaşılmadığının sorulması, alındı makbuzlarının beyanının istenmesi⁴³, cevabi yazıda ise söz konusu meblağın teslim alınıp makbuzun iletilmiş olduğunun belirtilmesi⁴⁴, bunu teyit etmektedir.

Haydarabad Hilal-i Ahmer Cemiyeti sadece nakdi olarak değil tıbbi teçhizat ve sağlık personeli anlamında da Osmanlı'ya destek olmuştur. Bunun somut göstergelerinden biri, Balkan savaşları esnasında Osmanlı askerlerine yardım maksadıyla Hindistan'ın Bombay şehrinden gemiyle yola çıkan ve Dersaadet'e ulaşan seyyar hastanenin ve içinde doktorların ve hasta bakıcıların da yer aldığı sağlık heyetinin Haydarabad Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından finanse etmiş olmasıdır⁴⁵. Tarihi kayıtlardan bu seyyar hastanenin günümüzde Arnavutköy sınırları içine kalan Ömerli mevkiinde kurulduğu ve burada yaralı Osmanlı askerlerinin tedavisinin yapıldığı anlaşılmaktadır⁴⁶.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ve akabinde İtilaf Devletleri tarafından 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesi, Hindistan'ın genelinde olduğu gibi Haydarabad bölgesinde de üzüntüyle karşılanmıştır. Hint Ulema Cemiyeti ve Hint Hilafet Hareketi gibi önde gelen teşkilatlar seferber olarak Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü ve hilâfetin otoritesini savunma amacı ile Hint kıtasının farklı yerlerinde çeşitli gösteriler düzenlemişlerdir⁴⁷. Bu maksada binaen yapılan toplantıların bazıları Haydarabad'da gerçekleştirilmiştir. Fakat tarihi kayıtlardan dönemin Haydarabad Nizamı Mir Osman Ali Han'ın, dini-siyasi görünüm arz eden bu tür örgütlenmelerin faaliyetlerine temkinli yaklaştığı ve meseleleri çok yönlü değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Mir Osman Ali Han, bağımsız bir İslam devletinin yöneticisi konumunda olması sebebiyle devletin ve idaresi altında bulunan halkının iç istikrarını öncelmiştir. Aldığı kararlarda ve uyguladığı politikalarda içinde yaşadığı Hint bölgesinin siyasi, ictimai ve kültürel durumunu göz önünde bulundurmuştur.

Dönemin siyasi durumuna bakıldığında Hint kıtasının önemli bir kesiminde İngilizlerin hâkim unsur olduğu görülür. Haydarabad Nizamı'nın bölge Müslümanları üzerindeki

42 BOA, HR.TO, 543/15.

43 BOA, BEO, 4127/309523.

44 BOA, HR.SFR.3, 694/3.

45 BOA, HR.TO, 544/15.

46 <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/hint-muslumanlarinin-bir-asir-onceki-yadigarlari-ihya-edilmeyi-bekliyor/1673579> (14/02/2022).

47 Geniş bilgi için bkz. Kemal Aziz, *Hint Hilafet Hareketi (1915-1933)*, çev. İ. Kapaklıkaya, Mahya Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 225.

tesirini gören İngiliz yöneticiler, Osmanlı'nın İngilizlere karşı verdiği mücadelede Hintli Müslümanların İngilizler aleyhine topyekûn bir tavra girmemesi için Mir Osman Ali Han'ın etki gücünden yararlanmak istemişlerdir. Nizam'ın bu yönde bir ferman yayımlaması için lobi çalışması dahi yürütmüşlerdir⁴⁸. İngilizlerin baskısına direnç gösteren Haydarabad Nizamı, devlet nezdinde alınan kararlarda acele etmemeye ve meselelere daha soğukkanlı yaklaşılmaya gayret göstermiştir. Hint Hilafet Hareketi'nin öne çıkan bazı isimleri, bu mesafeli tavrından dolayı Mir Osman Ali Han'a tepki göstermiş olsalar da pek çoğu mevcut siyasi şartlardan dolayı böyle bir tutum içerisine girdiğini ve kendisiyle iletişimi koparmamak gerektiğini savunmuştur. Mir Osman Ali Han, siyasi hamlelerde bulunurken etraflıca düşünüp belli bir plan dâhilinde hareket etmeye ve esasında iç işlerine karışılmamasını sağlamaya çalışmıştır⁴⁹.

Mir Osman Ali Han, Türkiye'nin işgal devletlerine karşı verdiği başarılı ve özverili mücadeleyi yakından takip etmiştir. Yönetimi altında bulunan topraklarda Türkler lehine çeşitli programların organize edilmesine imkân sunmuştur. Böylece tebaasının da bu süreçten haberdar olmasını sağlamıştır. Türk milletinin pek çok cephede kurtuluş mücadelesi verdiğini ve bu yüzden siyasi, askeri ve iktisadi olarak zorlu bir süreçten geçtiğini gören Mir Osman Ali Han, Türk halkına nakdi yardımlarda da bulunmuştur. Türkiye'deki ihtiyaç sahibi mazlum halka bağışta bulunulmasına ilişkin 1923 yılında bir ferman yayımlamıştır. Yardımları organize edip ulaştırmak üzere Sahife Gazetesi editörü Muhammed Ekber Ali'yi görevlendirmiştir. Ayrılan miktarın siyasi amaçlar uğruna değil, yalnızca ihtiyaç sahibi kişiler için kullanılması yönünde talimat vermiştir⁵⁰.

Osmanlı'ya ve Türk halkına hürmet besleyen Mir Osman Ali Han, Türk Kurtuluş Savaşı sonucu elde edilen zafer karşısında duyduğu memnuniyeti açık yüreklilikle dile getirmiştir. Mevcut dokümanlardan anlaşılmaktadır ki Mir Osman Ali Han, Kurtuluş Savaşı sonunda 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'nın hemen ardından 2 Ağustos 1923 (19 Zilhicce 1341) tarihinde bir ferman yayımlayarak Türkiye'nin mili mücadele karşısında elde ettiği zafer nedeniyle Haydarabad genelinde bir günlük resmi tatil ilan etmiştir. Yine Türklerin elde ettiği bu zaferi kutlamak amacıyla halkına çeşitli ikramlar dağıtılması ve şehrin öne çıkan camilerinin kandillerle aydınlatılması talimatı vermiştir. Türkiye ve Haydarabad münasebetleri açısından oldukça mühim bir tarihi vesika olduğuna inandığımız bu fermanın tam versiyonunun burada sunulması kanaatimizce önem taşımaktadır. Orijinali Urduca olan ilgili fermanın Türkçe çevirisi şu şekilde verilebilir:

48 Margrit Pernau-Reifeld, "Reaping the Whirlwind: Nizam and the Khilafat Movement", *Economic and Political Weekly*, XXXIV/38 (1999), 2746.

49 Nizam, devletin iç güvenliğinden emin olup belli şartlar olgunlaşınca Hint Hilafet Hareketi'ne desteklerini sunmuştur. Pernau-Reifeld, a.g.m., s. 2748.

50 APSA, 17/107. Nizam, bunun dışında Türk uyruklu olup eğitim tahsili gören öğrencilere kimi zaman burs tahsis etmiş, kimi zaman da maddi sıkıntılar yüzünden ana vatanlarına dönmekte güçlük çeken kimselere seyahat masrafı olarak bin rupi tutarında destek vermiştir. APSA, 81/464.

“Son günlerde sağlanan mutabakat ile İslam dünyasında yeniden bir barış ve huzur ortamı tesis edilmiştir. Bu güzel haberin anısına Memalik-i Mahrusa’da⁵¹ bir günlük (içinde bulunduğumuz bu ayın 29’u olan pazartesi günü) tatil ilan edilmesini talep ediyorum. O günün gecesinde şehirdeki Mekke Mescit, Afzal Ganc’da bulunan Mescit, Cama Mescit gibi büyük camiler ve Çar Minar ışıklandırılıp aydınlatılsın. Çünkü bu, İslam âlemine mutluluk ve iyilik getireceğine inanılan önemli bir antlaşmadır. Bu emir, halka bildirilmek amacıyla Gair Mamuli dergisinde yayımlansın. 19 Zilhicce 1341 (2 Ağustos 1923)”⁵².

Haydarabad Nizamı’nın Osmanlı’ya ve Türk halkına gösterdiği yakın alakasının bir diğer somut göstergesi, 1924’te hilafetin ilgasından sonra yurt dışına çıkmak durumunda kalan Halife Abdülmecid Efendi’ye sağladığı maddi destektir. Abdülmecid Efendi ve hanedan üyeleri yurt dışına gönderildiklerinde yeterli düzeyde gelir kaynakları olmadığı için ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmışlar, bunu aşmak için çeşitli çıkış yolları bulmaya çalışmışlardır. Abdülmecid Efendi, özel kâtipliğini yapan Salih Keramet Nigar Bey’i Müslüman devlet elçileriyle görüşmek üzere önce Paris’e göndermiş; fakat burada olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine Salih Keramet Nigar Bey, Osmanlı Devleti’nin son yüzyılda yaşadığı sorunları yakından takip eden Hint kökenli fikir adamı Seyyid Emir Ali ile konuşmak üzere Londra’ya gitmiştir. Seyyid Emir Ali’nin devreye girmesiyle Haydarabad Nizamı Mir Osman Ali Han ile irtibata geçilmiş ve kendisine Abdülmecid Efendi ve yanındakilerin mevcut durumu hakkında bilgi verilmiştir. Kimi Müslüman önderlerin kapıları kapattığı bir süreçte Haydarabad Nizamı hem Osmanlı’ya karşı beslediği derin saygı nedeniyle hem de dini değerlerinin bir gereği olarak Abdülmecid Efendi’ye maddi destek sağlama kararı almıştır⁵³. Kendi imzasıyla yayımladığı fermandaki şu ifadeler, onun bu husustaki örnek duruşunu yansıtmaktadır:

“Tahttan indirilmiş olan Halife Sultan Abdülmecid Han’ın bu günlerde mali durumu pek iyi değildir ve şu an Avrupa’da ikamet ettiği için oradaki masrafları oldukça fazladır. ‘Müslüman, Müslümanın kardeşidir’ hükmü gereği kendisine yapabileceğim kadarıyla yardım etmeyi dini bir vazife olarak görüyorum. Bu yüzden 1924 yılı Temmuz ayından itibaren ömür boyu kendisine aylık üç yüz pound maaş bağlıyorum. Avrupa’daki adresi bulunur bulunmaz bu para ona havale edilecektir. Bu emir, halkın bilgilendirilmesi için Gair Mamuli dergisinde yayımlansın”⁵⁴.

51 “Memalik-i Mahrusa”, herkesin güven içinde yaşadığı; inancını ve kültürel değerlerini özgürce yansıttığı memleket anlamına gelen bir tabirdir. Bu tabir Osmanlı Devleti için kullanıldığı gibi Hindular ve Müslümanlar başta olmak üzere farklı dini geleneklere mensup bireylerin birlikte yaşama tecrübesi sergilediği Haydarabad Nizamlığı için de kullanılmıştır.

52 APSA, 81/464.

53 Bazı yazılarda Mir Osman Ali Han’ın, Abdülmecid Efendi’ye destek olmasının ardında halifelik kurumunun otoritesini kendi eline almak gibi bir niyetin bulunduğu şeklinde değerlendirmeler de yapılmaktadır. Fakat muhtemelen o, daha ziyade hem Osmanlıya duyduğu sevgi hem de dini ve insani gerekçelerle böyle bir çaba içerisine girmiştir. Tabii ki Osmanlı’ya derin bir hürmet besleyen Hintli Müslümanların gönlünde daha fazla yer edinmek gibi bir niyetle de Abdülmecid Efendi’ye sahip çıkmış olması ihtimal dâhilindedir.

54 APSA, 81/411.

Mir Osman Ali Han'ın bu olumlu yanıtı karşısında Abdülmecid Efendi bir mektup kaleme alarak Nizam'a ve halkına yönelik şükranlarını şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Devlet olarak verdiğiniz alicenap kararınız, Navaz Bahadır Cenk vasıtasıyla tarafıma ulaştı. İslam'ı ve Müslümanları desteklediğiniz için en kalbi duygularımı size şükranlarımı ve takdirlerimi arz ediyorum. Bu samimi tavrınız, hakiki İslam kardeşliğine verdiğiniz önemi göstermektedir. Sizin gibi Müslüman hükümdarların varlığı, bizim için gurur vesilesidir. Bu cömert davranışınız, Hint alt kıtasında yaşayan Müslümanların kalbi duygularını yansıtmaktadır. Ayrıca zor zamanlardan geçen Müslümanlarla iyi ilişkiler kurmaya yönelik azminizin en önemli delilidir. Nezaketiniz, İslam dünyasının Osmanlı Türklerine ve atalarına -ki onlar asırlarca ruhen ve manen İslam halifeliğini muhafaza etmişlerdir- duyduğu sempatiyi ve sevgiyi göstermektedir. Hanedanlığınızın onur ve izzetini daim kılması; devletinize ve halkınıza rahmetiyle ve lütfuyla muamelede bulunması için tüm kalbimle Allah Teâlâ'ya dua ediyorum”⁵⁵.

Haydarabad Nizamı, Abdülmecid Efendi'den gelen bu cevap karşısında oldukça memnun olur ve derhal şöyle bir talimatta bulunur: *“Tahttan indirilmiş olan Halife Sultan Abdülmecid Han'ın kendi el yazısı ile Türkçe olarak benim adıma yenile göndermiş olduğu mektup, Urduca tercümesi ile birlikte burada yer almaktadır. Halkın bilgilendirilmesi amacıyla bu mektup, Gair Mamuli dergisinde yayımlansın”⁵⁶.* Kanaatimizce Mir Osman Ali Han böyle bir tavır sergilemekle Osmanlı ve dolayısıyla Müslüman kesimle irtibat halinde olduğunu ve onlara destek çıktığını tebaasına duyurmak istemiştir. Ayrıca Osmanlı ile güçlü bir gönül bağı kurmuş olan Hintli Müslümanlar nezdindeki saygınlığını güçlendirmeyi de amaçlamıştır⁵⁷. Görüldüğü üzere Haydarabad Nizamı ve bölge halkı, maddi ve manevi destekte bulunarak Osmanlı'nın zor günlerinde yanında yer almış ve istiklal harbinden zaferle çıkmasından dolayı Türk halkına büyük bir teveccüh ve ilgi göstermiştir⁵⁸. Bütün bu veriler güçlü bir tarihi geçmişe sahip olan iki bölge arasındaki diplomatik ve kültürel ilişkilerin yakın tarihe kadar devam ettiğini ortaya koymaktadır.

55 APSA, 81/411.

56 a.g.b.

57 Haydarabad Nizamı ile Abdülmecid Efendi arasındaki yazışmalar, hediyeleşmeler ve yakın ilişki sonraki süreçte de devam etmiştir. 1931 yılına gelindiğinde ise iki taraf arasındaki bu münasebet daha da artarak sıhri hisımlık derecesine ulaşmıştır. Nitekim Haydarabad Nizamı, büyük oğlu Azam Cah için Abdülmecid Efendi'nin kızı Dürrüşehvar Sultan'a talip olmuştur. Fransa'nın Nice şehrinde gerçekleşen sade bir nikâh merasiminin ardından Dürrüşehvar Sultan Haydarabad'a gelin gitmiştir. Haydarabad Nizamı'nın fiilen sona ermesine kadar bölgede kalan sultan, bir taraftan Urduca'yı çok iyi derecede öğrenmiş diğer taraftan da özverili çalışmalar ortaya koyarak sağlık, eğitim ve kadın hakları başta olmak üzere pek çok alanda önemli faaliyetlere imza atmıştır. Dürrüşehvar Sultan'ın Haydarabad özelinde ortaya koyduğu icraatlar, bu makalenin kapsam alanı dışında kaldığından konuya ilişkin burada detaylı bilgilere yer verilmemiştir. Fakat bu mühim meseleye odaklanan müstakil bir çalışmamızın yayın aşamasında olduğu ifade edilmelidir.

58 Cumhuriyet'in ilanından sonra da Haydarabad'la irtibat belli düzeyde de olsa devam etmiştir. Örneğin çeşitli vesilelerle Haydarabad Nizamı'nı ziyaret eden Türk kökenli gazeteci, akademisyen ve siyasetçiler olmuştur. Onlar, Haydarabad Nizamı tarafından en iyi şekilde karşılanıp ağırlandırlardı. Ana dillerini muhafaza ettiklerinden dolayı devlet erkânı nezdinde teveccüh görmüşlerdir. Burhan Felek, *Hint Masalları*, Kenan Matbaası, İstanbul 1943, s. 194. İki bölge arasındaki bu tür ilişkilerin, Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesi sürecine girdiği yıllarda sınırlı düzeyde kaldığı ve Haydarabad Nizamı'nın fiilen sona ermesi nedeniyle de 1948 yılı itibarıyla sona erdiği belirtilmelidir.

Sonuç

Hint kıtası coğrafi olarak ülkemize uzak gibi gözükse de bölgeyi bizim için önemli ve anlamlı kılan pek çok husus vardır. Bunlardan biri Hintli Müslümanların, farklı cephelerde mücadele veren Osmanlı Devleti'ne maddi ve manevi anlamda destek çıkması ve Türk halkının muzaffer olması için ciddi fedakârlıklar sergilemiş olmasıdır. Türk akademisinde bu konuyu ele alan değerli çalışmalar mevcut olmakla birlikte meseleyi Haydarabad bölgesi bağlamında müstakil olarak inceleme konusu yapan çalışma tespit edebildiğimiz kadarıyla bulunmamaktadır. Oysa Hint-Osmanlı ilişkileri açısından Haydarabad (Dekken) bölgesinin ve burada kurulmuş olan Haydarabad Nizamlığı'nın ayrı bir yeri vardır. Nitekim Haydarabad Nizamlığı ile Osmanlı Devleti arasında diplomatik ilişkilerden kültürel çalışmalara kadar çeşitli sahalarda etkileşimler yaşanmıştır. İki kesim arasında daha sistematik ve uzun soluklu temas sağlanmasında Haydarabadd Nizamlığı'nın, Hindistan'ın İngilizlere karşı bağımsızlığını kazandığı 1948 yılına kadar bağımsız bir İslam devleti olarak varlık göstermiş olması etkili olmuştur. Halifelik kurumuna gösterilen saygı kadar Nizamların Türk soyundan gelmeleri ve bölge halkının dini hassasiyeti, Osmanlı'ya ve Türk halkına karşı derin bir muhabbetin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Özellikle de on dokuzuncu yüzyılın sonu ile yirminci yüzyılın başında Devlet-i Aliyye'nin içine düştüğü buhranlı süreçte Haydarabad Nizamlığı ve bölge halkı Osmanlı'ya ciddi anlamda destekte bulunmuştur. Balkan savaşları başta olmak üzere farklı cephelerde mücadele veren Osmanlı askerlerinin temel ihtiyaçlarının karşılanması için yardım kampanyaları düzenlemeleri, Hicaz Demiryolu projesinin ikmale ermesi için maddi destek sağlamaları, şehit düşen Mehmetçiğin yetim kalan evlatlarına ve gazilere ulaştırılmak üzere bağışta bulunmaları bunlardan bazılarıdır. Benzer şekilde maddi anlamda zorluk çeken son halife Abdülmecid Efendi'ye aylık destek çıkılması ve Lozan Antlaşması'nın hemen ardından bir ferman yayımlanarak Türkiye'nin mili mücadele sonucu elde ettiği zafer nedeniyle Haydarabad genelinde bir günlük resmi tatil ilan edilip kutlamalar yapılması, Haydarabad Nizamlığı'nın Osmanlı'ya ve Türk halkına gösterdiği teveccühün somut yansımalarıdır. Dolayısıyla bu tür önemli hadiselerin ve değerli katkıların bilimsel bir yöntemle ele alınıp ortaya konması hem yakın tarihimizin çok yönlü olarak anlaşılmasına hem de Hint-Osmanlı ilişkilerinin daha geniş bir perspektiften değerlendirilebilmesine imkân sunacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâbiâli Evrak Odası Evrakı (BEO), 3803/285186; 983/73697; 4127/309523.

Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT), 632/65.

Hariciye Nezareti

Tercüme Odası Evrakı (HR.TO), 543/15; 543/84-85; 544/15.

Londra Sefareti Belgeleri (HR.SFR.3), 246/60; 694/3.

Siyasî Kısmı Belgeleri (HR.SYS), 2080/7.

Tahrirat (HR.TH), 216/17; 266/19; 270/6.

İrade Taltifat (İ.TAL), 275/77.

Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal (Y.PRK.AZJ), 51/72.

Andhra Pradesh State Archives & Research Institute (APSA)

17/107; 81/411; 81/464.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Aleem, Shamim, *Developments in Administration under H.E.H. the Nizam VII*, Osmania University Press, Hyderabad 1984.

Ali, Shamshad, *Indian Muslims and the Ottoman Empire 1876 -1924*, Aligarh Muslim University, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aligarh 1990.

Aziz, Kemal, *Hint Hilafet Hareketi (1915-1933)*, çev. İ. Kapaklıkaya, Mahya Yayıncılık, İstanbul 2014.

Boitmann, Brian P., *The Nizam's Last Stand: Hyderabad's Place in India's Partition*, University of Texas, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Austin 2010.

Çandrayudu, N., *Haydarat me Svatanrata Andolan*, Telengana t.y.

Felek, Burhan, *Hint Masalları*, Kenan Matbaası, İstanbul 1943.

Husain, Mazhar, *The Nizams Government Hyderabad District Gazetteers Karimnagar*, Government Central Press, Hyderabad 1940.

Islam, Riazul, *Calener of Documents on Indo-Persian Relations*, II, Karachi 1982.

Khan, M. Husain, *Mohammad Quli Qutp Shah*, Sahatya Academi, New Delhi 1996.

Khan, L., "Administration of Justice in the Deccan under Nizam-ul-Mulk Asaf Jah", *IJAR*, V/8 (2015), 75-77.

Konukçu, Enver, "Haydarabad", *DİA*, XVII, 30-31.

Macar, Oya Dağlar, "Transportation of the Wounded during the Russo-Turkish War of 1877-1878", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XIX, 'Savaş ve Bilim' Özel Sayısı (2018), 60-86.

Lewis, Bernard, "The Mughals and the Ottomans", *Pakistan Quarterly*, VIII/2 (1958), 5-8.

O'Sullivan, Michael, "Pan-Islamic Bonds and Interest: Ottoman Bonds, Red Crescent Remittances and the Limits of Indian Muslim Capital, 1877-1924", *The Indian Economic and Social History Review*, LV/2 (2018), 183-220.

- Özcan, Azmi, *Pan-İslamizm: Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, İsam Yayınları, İstanbul 1997.
- _____, *Pan- Islamism: Indian Muslims, the Ottomans and Britain (1877-1924)*, Brill, Leiden 1997.
- Pande, Rekha, “Royal Bonds - Turkish Women at Home in the Palaces of Hyderabad”, *India-Turkey History Culture, Politics*, ed. J. P. Rapo, Indialog Foundation Publication, New Delhi 2015, s. 36-48.
- Report and Record of the Operations of the Stafford House Committee for the Relief of Sick and Wounded Turkish Soldiers: Russo-Turkish War, 1877-78*, Spottiwoode & Co, London 1879.
- Pistorhatam, Anja, “Osmanlı Devletinde Farsça Süreli Yayınlar (1876-1910)”, çev. Nuran Tezcan, *Kebikeç*, XVI (2003), 71-75.
- Pernau-Reifeld, Margrit, “Reaping the Whirlwind: Nizam and the Khilafat Movement”, *Economic and Political Weekly*, XXXIV/38 (1999), 2745-2751.
- Robinson, Francis, *Separatism among Indian Muslims: The Politics of the United Provinces’ Muslims 1860-1923*, Cambridge University Press, Cambridge 1974.
- Roddy, S. - J. Strange - B. Taithe, *The Charity Market and Humanitarianism in Britain, 1870-1912*, Bloomsbury Academic, 2018.
- Siddiqi, İqtidar H., “Hindistan Müslüman Sultanlıkları ile Osmanlılar Arasında Kültürel İlişkiler”, çev. A. Özcan, *XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1997.
- Warikoo, K., *Religion and Security in South and Central Asia*, Routledge 2010.
- William, M. Monier, *A Sanskrit-English Dictionary*, I-II, Indica Books, Varanasi 2008.
- Zahoor, Muhammad A. - F. Ahmad Dar - K. M. Sajid, “Pan-Islamism, Anjuman-i-Khuddam-i-Kaaba and Muslim Identity Construction in Colonial North India”, *Journal of Social Sciences and Humanities*, XXVIII/1 (2020), 173-187.

İnternet Kaynakları

<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/hint-muslumanlarinin-bir-asir-onceki-yadigarlari-ihya-edilmeyi-bekliyor/1673579> (14/02/2022).

EKLER

Ek 1: Abdülmecid Efendi'nin Haydarabad Nizamı Mir Osman Ali Han'a 1937 yılında hediye ettiği kehribar tespihi. (Müellif Arşivi, Nizam Müzesi, Haydarabad 2019).

نقل از تجریدہ غیر معمولی

قطعہ

مددگوئی دست اور اوقیانوس
یا صا ح فریارت کن عثمان
تاج بسم اللہ زب فریق عنوان
مے شکرین تبار دل و جان

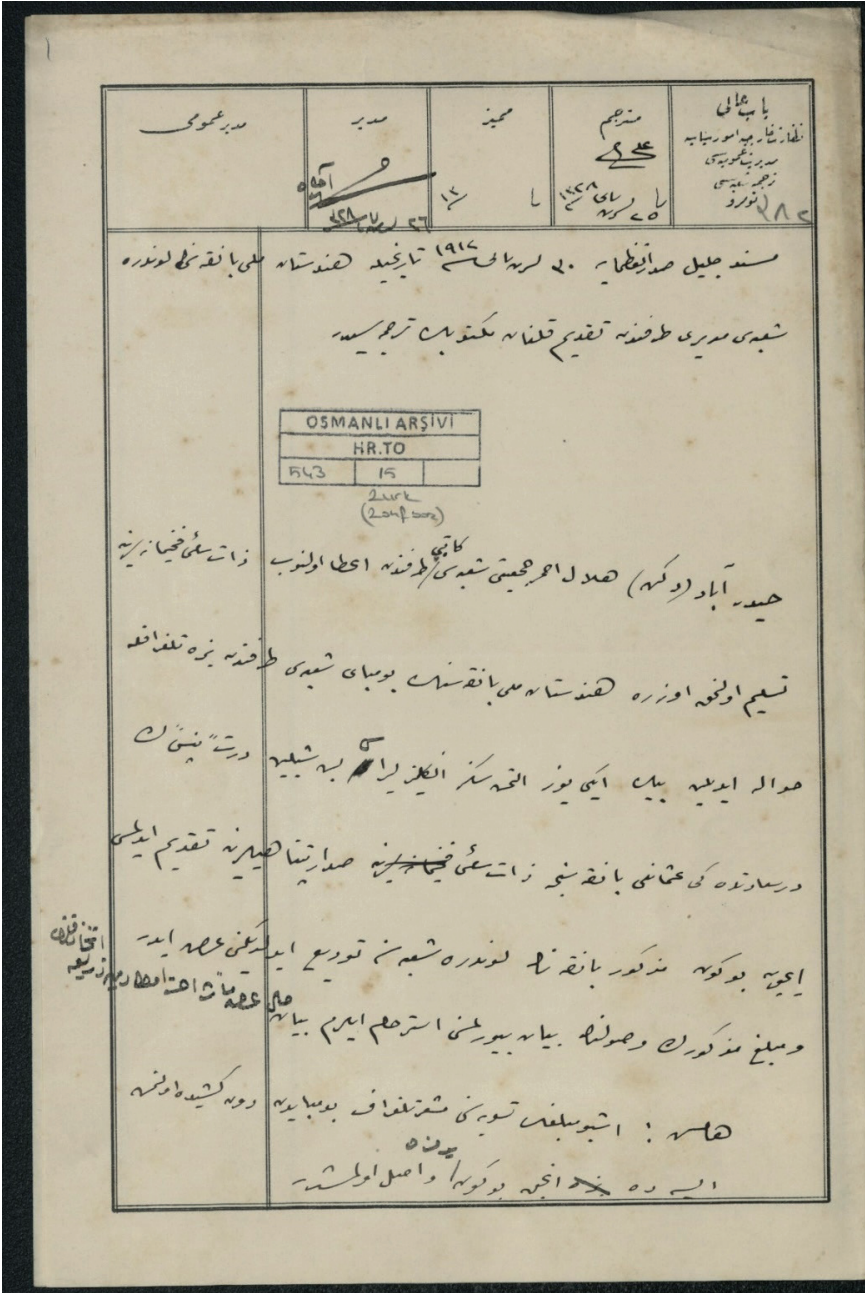
فرمان

چونکہ حال میں جو مسیحی بری ہے اس سے اسلامی دنیا میں۔ از سر نو امر۔ و امان تا ہم ہو گیا ہے
لہذا اسکی سرت و یادگار میں ایک روز کی عام تعطیل تاکہ محروسہ میں۔ دیکھائے (۲۹ ۱۹۰۱ء حال
یوم در شب تہ کو) اور اس روز شب میں شہر کے بڑے مساجد پر شلاک مسجود۔ چونکہ مسجود۔
افضل گنج کی مسجد۔ جامع مسجد اور اسکے سوا چار بنیاد پر روشنی کیا گئے تو کافی ہے کیونکہ
اہل اسلام کے لئے یہ اتہاج و انسا ط کا موقع ہے۔ (ترجمہ تظاہر و شکر بنانانی و لہذا ہے)
جریدہ غیر معمولی میں یہ حکم عوام کی اطلاع کی غرض سے طبع کر دیا جاے۔

۱۹ - ذی الحجہ ۱۳۲۱ھ

نقل مطابقت اصل

Ek 2: Türkiye'nin milli mücadele karşısında elde ettiği zafer nedeniyle Lozan Antlaşması'nın hemen ardından Haydarabad Nizamı'nın, Haydarabad genelinde bir günlük resmi tatil ilan edilmesine yönelik 19 Zilhicce 1341 (2 Ağustos 1923) tarihinde yayımladığı فرمان (APSA, 81/464; Ali, a.g.t., 254).

Ek 3: Haydarabad Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından toplanan ve Sadaret'e ulaştırılmak üzere Hindistan Milli Bankası Londra şubesine tevdi edilen meblağa dair ilgili şube müdürünün 1912 tarihinde takdim ettiği mektubun tercümesi. (BOA, HR.TO, 543/15).

“Mesned-i Celil-i Sadaret-i Uzmaya 30 Teşrin-i sani 1912 tarihiyle Hindistan Milli Bankası Londra Şubesi müdürü tarafından takdim kılınan mektubun tercümesidir.

Haydarabad (Dekken) Hilali Ahmer Cemiyeti şubesi kâtibi tarafından i'ta olunup zat-ı sami-i fehimanelerine teslim olunmak üzere Hindistan milli bankasının Bombay şubesi tarafından bize telgrafla havale edilen bin iki yüz altmış sekiz İngiliz lirası beş şilin dört “pens”in, Dersaadet’teki Osmanlı bankasınınca zat-ı sami-i sadaretpenahilerine takdim edilmesi için bugün mezkur bankanın Londra şubesine tevdi edildiğini arz eder ve meblağ-ı mezkurun vusulünün beyan buyurulmasını istirham eylerim. Beyan-ı hal arz-ı measir-i ihtiramkâramiye zerian ittihaz kıldı.

Hamiş: İşbu meblağın tesviyesini müşir telgraf Bombay’dan dün keşide olunmuş ise de ancak bugün yedimize vasıl olmuştur”

